

Blaž Torkar | Miha Kuhar

Zadnja bitka na Soči 1917

Mohorjeva
Celovec

Trup
Abt.
"
"
Mär
Unte

Miha Kuhar / Blaž Torkar

Zadnja bitka na Soči 1917

Mohorjeva
Celovec

KAZALO

Uvod	9
Spremna beseda (Petra Svolfšak)	13
VOJAŠKA ANALIZA GEOGRAFSKEGA PROSTORA V ZGORNJEM POSOČJU (M. Kuhar)	17
Geografski prostor	17
Analiza terena	18
Avenije pristopa	22
Položaji posameznih sredstev in italijanskih obrambnih sistemov	22
OFENZIVA „ZVESTOBA V OROŽJU“ (B. Torkar)	25
NEMŠKE IN AVSTRO-OGRSKE PRIPRAVE NA 12. OFENZIVO ...	28
Razvoj koncepta in načrta napada (M. Kuhar)	28
Analiza operativno-taktičnega oblikovanja operacije (M. Kuhar) ...	30
Razvoj sil za ofenzivo (B. Torkar)	44
Poveljstvo in sestava 14. armade (B. Torkar)	47
Razporeditev nemških in avstro-ogrskih enot pred 12. soško ofenzivo (B. Torkar)	49
14. ARMADA IN PREMIK NEMŠKEGA ALPSKEGA KORPUSA NA SOŠKO BOJEVALIŠČE (M. Kuhar)	52
Premik in koncentracija sil	52
Premik polka Leib s Tirolske na soško fronto	58
Premik Württemberskega gorskega bataljona iz Koroške na soško fronto	62
Sklepi o pomenu koncentracije sil	68
ITALIJANSKA 2. ARMADA PRED ZAČETKOM OFENZIVE (B. Torkar)	70
Poveljstvo 2. armade	70
4. korpus	71
27. korpus	74

7. korpus	76
Kriza vodenja in poveljevanja	76
VOJSKOVALNA MOČ NEMŠKE VOJSKE (<i>M. Kuhar</i>)	82
Komponente vojskovalne moči	82
Bavarski kraljevi gardni polk Leib	90
Württembergški gorski bataljon	92
NEMŠKI STIL VODENJA IN POVELJEVANJA – <i>AUFTRAGSTAKTIK</i> (<i>M. Kuhar</i>)	95
Razvoj in pomen koncepta <i>auftragstaktik</i>	95
Prednosti in slabosti koncepta <i>auftragstaktik</i>	100
Pogoji za uspešno delovanje <i>auftragstaktik</i>	101
RAZVOJ TAKTIKE PRODORA (<i>M. Kuhar</i>)	104
OFENZIVA SE ZAČNE	114
Naloga korpusov 14. armade (<i>B. Torkar</i>)	114
Uporaba bojnih strupov v Bovški kotlini (<i>B. Torkar</i>).....	116
Korpus Krauss (<i>B. Torkar</i>).....	117
Nemški minometi na tolminskem mostišču (<i>B. Torkar</i>).....	119
Korpus Stein in napad 50. ter 12. šlezijske divizije (<i>B. Torkar</i>)	120
Nemški alpski korpus in preboj prve ter druge obrambne črte pri Tolminu (<i>M. Kuhar</i>)	124
Napad na koto 1114 (<i>M. Kuhar</i>)	130
Konsolidacija sil in začasna obramba kote 1114 (<i>M. Kuhar</i>)	134
Analiza napada na koto 1114 (<i>M. Kuhar</i>)	135
Korpus Berrer in napad na greben Ježe (<i>M. Kuhar</i>)	137
Korpus Scotti (<i>B. Torkar</i>)	142
Naloga 2. soške armade (<i>B. Torkar</i>)	144
Italijanska obramba prvega dne ofenzive (<i>B. Torkar</i>).....	146
OSVAJANJE KLJUČNEGA ZEMLJIŠČA	150
Naloga 14. armade in 2. soške armade (<i>B. Torkar</i>).....	150
Korpus Krauss (<i>B. Torkar</i>)	150
Korpus Stein (<i>B. Torkar</i>)	152
Nemški alpski korpus, vrinjenje odreda Rommel in spopad za koto 1192 (<i>M. Kuhar</i>)	153
Napad na Kuk in prodor v Livek (<i>M. Kuhar</i>)	157
Odred Rommel in prihod v Jevšček (<i>B. Torkar</i>)	163
Korpus Berrer (<i>B. Torkar</i>)	165

Korpus Scotti (<i>B. Torkar</i>)	166
Italijanska obramba drugega dne ofenzive (<i>B. Torkar</i>)	167
UTRDITEV NA GORSKIH GREBENIH (<i>B. Torkar</i>)	170
Korpus Krauss	170
Korpus Stein	172
Nemški alpski korpus in naskok odreda Rommel na Matajur	173
Korpus Berrer	180
Korpus Scotti	181
Usklajevanje načrtov ofenzive	182
Cadornova odločitev za umik	183
NADALJEVANJE PRODORA (<i>B. Torkar</i>)	184
Korpus Krauss	185
Korpus Stein	186
Nemški alpski korpus	187
Korpus Berrer	188
Korpus Scotti	190
NA TILMENTU (<i>B. Torkar</i>)	191
Napredovanje enot 14. armade	191
Spopadi za italijanska mostišča	194
Prečkanje reke Tilment	196
PRODOR NA PIAVO (<i>B. Torkar</i>)	199
Od Tilmenta proti Piavi	199
Obramba Karnijskih Alp in nasprotja med zaveznicama	203
ZAKLJUČNE FAZE OFENZIVE (<i>B. Torkar</i>)	204
Piava, Asiago in Monte Grappa	204
Prodor Württemberškega gorskega bataljona v Longarone in boji na Monte Grappi	208
KDO JE ODGOVOREN ZA PORAZ? (<i>B. Torkar</i>)	215
GORSKO BOJEVANJE IN 12. SOŠKA OFENZIVA (<i>M. Kuhar</i>)	219
ERWIN ROMMEL V 12. SOŠKI OFENZIVI (<i>B. Torkar</i>)	224
V SENCI ERWINA ROMMLA (<i>M. Kuhar</i>)	231
ZAKLJUČEK	236
Legenda taktičnih znakov	241
Viri in literatura	242
Imensko kazalo	247
Avtorja	251

Uvod

12. soška ofenziva je zagotovo eden izmed najbolj znanih vojaških spopadov na slovenskem ozemlju, ki je še danes zanimiv za vojaško in civilno strokovno javnost ter številne laike. Na pomembnost zgodovinskega dogodka nas opozarjajo številne domače in predvsem tuje objave, kar pa ne pomeni, da je o 12. soški ofenzivi že vse napisano. Že sama poimenovanja ofenzive – „Čudež pri Kobaridu“, „Preboj pri Kobaridu“ ali pa „Polom pri Kobaridu“ – so zavajajoča, saj napadalci v vojaških načrtih niso nikdar pisali o preboju pri Kobaridu, temveč o prodoru pri Tolminu s pomožnim krakom prodora pri Bovcu. Torej ni šlo samo za preboj, ampak tudi za prodor po globini.

Kobarid je kot prvi večji kraj na italijanskem zasedenem ozemlju že 24. oktobra 1917 padel v roke napadalcev in tako postal svetovno znan predvsem zaradi italijanske propagande, ki je to malo primorsko mestece ponesla na vse historične zemljevide sveta in je danes v Italiji sinonim za poraz. Po letih študija in obiskov krajev spopadov v dolini Soče sva se začela spraševati o načinu razmišljanja in odločitvah takrat poveljujočih častnikov ter generalov, kar je še danes aktualno. Odločila sva se, da napiševa knjigo o 12. soški ofenzivi, saj meniva, da je čas za vojaško znanstveno monografijo o tem pomembnem vojaškem dogodku, katerega del je potekal na slovenskem ozemlju.

V prvih poglavjih sva se usmerila v opisovanje vojaške analize geografskega prostora Zgornjega Posočja ter vojaških in političnih razmer v Evropi leta 1917. Natančno so opisani in analizirani priprave na 12. soško ofenzivo, sestava in premik enot 14. armade na soško bojevališče, stanje v italijanski 2. armadi, vojskovalna moč nemške vojske, nemški stil vodenja in poveljevanja – t. i. *auftragstaktik* – ter razvoj taktike prodora. V knjigi so natančno opisane bojne aktivnosti vojskujočih se strani, še posebno v začetnih dneh bojev, ko je ofenziva potekala na slovenskih tleh. Preučujeva vzroke za zmago in poraz v 12. ofenzivi, predstavljava nova spoznanja o vlogi Erwina Rommla v 12. soški ofenzivi in problematizirava nekatere ustvarjene mite o velikem nemškem vojskovodju. Posebej poudarjava, zakaj je 12. soška ofenziva tako pomembna za vojaške stroko, kar je razvidno tudi iz vedno več obiskov tujih vojaških delegacij v Posočju.

Najbolj sva bila pozorna na Nemški alpski korpus, ki je bil poleg 12. šlezijske divizije in 50. avstro-ogrske divizije najpomembnejši pri preboju fronte v

Zgornjem Posočju in je tudi nosilec novosti na področju vojaške taktike ter vodenja in poveljevanja. Meniva, da so lahko nemške in tudi nekatere avstro-ogrške gorske ter lovske enote prav na gorskem geografskem prostoru Zgornjega Posočja popolnoma razvile vse svoje zmogljivosti, ki so bile tudi za današnje razmere izjemne. Lastnosti, ki so zagotavljale popolno nadvlado na bojišču, so bile neverjetna fizična in psihična pripravljenost, obvladovanje topografske in taktične orientacije, razumevanje gorskega zemljišča, izurjenost v jurišni taktiki, sposobnost sobojevanja z artilerijo, voditeljstvo in sposobnost preživetja v slabih vremenskih razmerah.

Soško bojevališče je priložnost za izvedbo vojaških študijskih potovanj¹. Študijsko potovanje je edinstvena in prepričljiva metoda posredovanja izkušenj iz preteklosti današnjim vojaškim voditeljem in gojencem vojaških akademij. Ta zgodovinska izkušnja nam daje neposredno na zemljišču, na katerem so potekali spopadi, dragoceno priložnost za strokovni razvoj vojaških voditeljev ter razvija sposobnosti večdimenzionalnega razumevanja prostora. Tematiko sva obravnavala tako z vojaškozgodovinskega kot vojaškostrokovnega vidika na operativni in taktični ravni. Izhajala sva iz dejstva, da vojskovalna moč nobene vojske ni opredeljena samo s številom vojakov in njihovo oborožitvijo, ki sta sicer pomembna člena vojaškega uspeha, vendar nikakor ne edina. Svojo raziskavo sva usmerila tudi na drugi dve pomembni področji vojskovalne moči. To sta konceptualna in moralna komponenta, ki sta pravzaprav še pomembnejši, kot je fizična sila. Želela sva poiskati odgovore ne samo na vprašanje, kaj se je v tistih mrzlih oktobrskih dneh dogajalo v Zgornjem Posočju, temveč tudi na to, kako so poveljujoči takrat razmišljali, katere vojaške akcije so načrtovali, kakšne rešitve so iskali v kompleksnem okolju in navideznem vojnem kaosu.

Pri raziskovalnem delu sva uporabila nemške in nekaj malega tudi italijanske arhivske vire. Preučevala sva domačo in tujo znanstveno ter strokovno literaturo in tudi publikacije, ki so jih napisali neposredni udeleženci spopadov. Pri tem sva analizirala različne, včasih celo nasprotujoče si spomine in opise udeležencev posameznih dogodkov. Podprta s sodobnim znanjem s področja temeljnih vojaških ved sva s primerjalno analizo, razgovori s številnimi strokovnjaki in neposrednimi ogledi prizorišč posameznih bitk poskušala analizirati celovito sliko dogajanj v prvih dneh 12. soške ofenzive.

12. soška ofenziva ni bila klasična vojaška operacija, ki jih sicer poznamo iz prve svetovne vojne. Izvedena je bila drugače, na inovativen način, in je postala skupaj z ofenzivo pri Rigi septembra 1917 primer nove prakse, ki

¹ Angleško Staff Ride. Več o vojaških študijskih potovanjih: W. G. Robertson: *The Staff Ride*. Washington 2014.

so ga Nemci vnesli v svoje doktrinarne dokumente že v začetku leta 1918. Ta doktrina se ni ohranila samo do konca prve svetovne vojne. Tako na operativni kot tudi taktični ravni so Nemci taktiko delovanja kopenskih sil pred drugo svetovno vojno in med njo izpopolnili s povečano mobilnostjo ter zračnimi silami. Bistvene novosti te doktrine so bile: z minimalno silo doseči maksimalni učinek, taktika prodora globoko v sovražnikov bojni razpored ob usklajenem sobojevanju pehote in artilerije, na operativni ravni pa razbijanje sovražnikove moralne komponente vojskovalne moči. Vse to so Nemci podkrepili s konceptom voditeljstva, ki so ga poimenovali *auftragstaktik*. Zagotovo je zanimiv podatek, da so ta princip vodenja in poveljevanja v 80. letih 20. stoletja znova oživile vojske članice zveze Nato, leta 2006 pa ga je s poslanstvom doktrinarno uvedla tudi Slovenska vojska.

Zahvaljujeva se Mohorjevi založbi iz Celovca, ki nama je omogočila izid knjige, podpolkovniku dr. Matjažu Bizjaku in izr. prof. dr. Petri Svöljšak, ki sta nama s strokovnimi nasveti pomagala pri njeni pripravi. Na strokovni ravni so pomagali tudi kolegi iz tujine: Marco Mantini, dr. Alexander Jordan, dr. Peter Lieb in dr. Wolfgang Mährle. Zahvaljujeva se tudi deželnemu arhivu iz Stuttgarta (Landesarchiv Baden Württemberg – Abteilung Hauptstaatsarchiv Stuttgart), Jurku Starcu, Kobariškemu muzeju, Tolminskemu muzeju, Fundaciji poti miru v Posočju, Muzeju novejšje zgodovine Slovenije in Vojaškemu muzeju Slovenske vojske.

Avtorja

Predgovor

„Kobarid! Kdo se ne bi spomnil, ko sliši to ime, na prvo svetovno vojno in na dvanajst strašnih ofenziv na Soči, med Bovcem, Kobaridom, Tolminom in Gorico,“ je v svoje pronicljive, s preprostostjo in prav zato z izjemno izpričevalnostjo prežete spomine pred štiridesetimi leti zapisala gospa Fini Več Friganović, hčerka kobariškega doktorja Wetscha, ki je leta 1909 iz Innsbrucka z družino prišel v Kobarid, kjer je bil tudi vojaški zdravnik. Po zgodnji očetovi smrti januarja 1915 je Fini odšla v Ljubljano, svoje spomine pa spisala po pripovedovanju matere in svojih sestrah Mani, Vide in Pavle,² predvsem pa je čast mestecu svoje z vojno, žalostjo, požrtvovalnostjo zaznamovane mladosti izkazala s prevodom Gregorčičeve *Soči*.

Kobarid je resda svojo svetovno slavo zagledal v znamenitem preboju v oktobru 1917. leta, v preboju, ki se je zdel, da je svet tamkaj bojujočim se sodobnikom dokončno svet obrnil na glavo. Umik vojne s slovenskega ozemlja, s soške fronte, je omogočil, da se je v deželo polagoma začelo vračati življenje, da se je začela dolgotrajna in težka obnova poručenih domov, očiščenje zemlje in prizadevanja, da bi ta postala znova rodovitna. Sčasoma, ko so to dovoljevale razmere, so se domov začeli vračati begunci, najprej bližnji iz „italijanskega“ begunstva v Breginjskem kotu, potem s slovenskih dežel in begunskih taborišč ter kolonij.

A Kobarid je videl veliko zgodovine, predvsem pa je živel zgodovino velike vojne v polnosti njenih totalnih, globalnih, absolutnih zmogljivosti. V začetku vojne se je zdelo, da je zlitje osebnosti z vzneseno množico, v kateri posameznik „nič več ni bil prejšnji osamljeni človek,“³ ko je vsak „kar čez noč dobil novo, romantično možnost v svojem življenju: lahko bo postal junak,“ kot je zapisal Stefan Zweig,⁴ zajelo tudi Kobarid, kobariške deklice so v belih oblekicah s cvetjem pozdravile vojake in častnike, „z zadnjim pozdravom, z zadnjim poljubom, še z zadnjim zamahom roke v zadnje slovo.“⁵ Danes, ko z

² F. V. Friganović, *Kobarid. ... Karfreit ... Caporetto. Spomini na vojna leta*. Tipkopis, Bolzano 1974. Gradivo hrani avtorica prispevka.

³ S. Zweig: *Včerajšnji svet*, Ljubljana 2008, str. 237.

⁴ S. Zweig: *Včerajšnji svet*, str. 237.

⁵ F. V. Friganović: *Kobarid...Karfreit...Caporetto*.

iskrečo vnemo pokroviteljsko razmišljamo o naivnosti tedanjikov, ki so „*vri-skaje hiteli proti klavnici, ker si niso smeli privoščiti, da bi zamudili razburljivo doživetje*“,⁶ kajti vojna je bila tedaj malodane legenda, petdesetletni oddaljeni spomin, pravzaprav zgodovina, in njen vnovični izbruh leta 1914 še ni vedel ničesar o stvarnosti, temveč je „*služil zablodi, sanjal o boljšem, pravičnejšem in miroljubnejšem svetu.*“⁷ A človeka osrečuje samo blodnja, ne vednost. In neizmerljivo in brezpogojno zaupanje v voditelje tedanjega sveta, v zavesti nava-dnika geografsko sicer omejenega, kjer je bila nekje druga dežela, ki je vojno zakrivila in je bilo potrebno s silo ubraniti čast, nedolžnost in pravičnost njihovega malega, vase zastrtega sveta.

Včerašnji svet, zaviti v tančico otroške naivnosti, je pred stotimi leti izstopil iz sveta varnosti, vstopil je na vzpenjajoči se poltrak zla, nasilja, globalne sebičnosti in pohlepa, ki jim vse do danes le redko in le za kratko poide sapa, da v naslednjem trenutku udarijo še z večjo silo, ki meje človeške vzdržljivosti, razumevanja, spoznavanja potiska na neznano in nepredstavljivo višino.

Kobarid je videl mnogoterosti te zgodovine, skozenj se je pretakala, odtekala in zasidrala v njegovi duši večne sledi, od starožitnosti do kozmopolitizma, kot jih je označil Branko Marušič,⁸ ki so mogle v plamenih 1. svetovne vojne dati mestu preživetveno silo v izkušenskem loku od mobilizacije, okupacije, obleganja, hrumenja, drobnih radosti, v orožju združenih zmagovalcev in z orožjem potolčenih nasprotnikov, v katerih nacionalni spomin se je *Caporetto* zapisal kot soznačnica za nepredstavljiv, neovrgljiv, neizpodbiten poraz. Morda tudi zato zmore samodejno sobivati s kulturami, jeziki, narečji, tradicijami, ki so se vanj stekala iz treh vpadnic, treh vijugastih poti, in mestu dala pridih transnacionalnosti, moderne, modne skovanke, ki jo je mesto samodejno živelo ne le v času bivanja v večnacionalni monarhiji, za katero je pred stotimi leti bilo zadje bitke za preživetje, temveč tudi v nadaljnjih desetletjih ter uspelo nuditi tako živim kot mrtvim varno bivanje v svojih veliko-dušnih nedrjih. Zagonetna zastrtost mesta v prihodnost svojevrstno simbolizira nasvet Winstona Churchilla, po katerem dlje kot se oziraš nazaj, dlje bo segel pogled naprej,⁹ prvinsko živi v smislu lounge durée, zaradi tisočletnih izkušenj zmore razpoznavati dolgoročne skupke, ločiti kratkoročnosti od trajnega in združujočega.

⁶ S. Zweig: *Včerašnji svet*, str. 240.

⁷ S. Zweig: *Včerašnji svet*, str. 240.

⁸ B. Marušič: Starožitnost in kozmopolitizem Kobarida, *Primorska srečanja: revija za družboslovje in kulturo*, let. 21, št. 197, 1997, str. 729–730.

⁹ <https://www.goodreads.com/quotes/535242-the-farther-back-you-can-look-the-farther-forward-you>

V večnost je Kobarid zapisal spomin na čas, pravzaprav na edinstven čas, na kratko razdobje polovice človeškega življenja, ki je prebralo srhljiv nabor mnogih katastrof, ki mu še dandanes neustavljivo dodajamo nove strani; zapisal ga je z dostojanstveno držo do dediščine izgubljenih, žrtvovanih življenj, krvavo zapuščino vojne je osmislilo, da bi pri življenju ohranjalo v veliki vojni in sledeči drugi veliki vojni 20. stoletja umrlo upanje in gomazeči dvom o tem, ali se bo svet sploh še kdaj zazibal v mir, ali pa bo vojna postala stalen privzetek človeštva.

Poslanstvo, ki ga Kobarid živi in prevzema, je iz mrakobne doline in grozljivih spominov na bolečine Emilia Gadde, ustvariti spoštljiv, nikakor ne opominjajoč ali očitajoč prehod med dvema na videz nepremostljivima bregovima, med dobrim in zlim, med življenjem in smrtjo, opisati občutja, ki so jih delili vojaki vélike vojne, in so bila skupna vsem, ne glede na bojujočo se stran; bili so združeni v reklu Ivana Matičiča, da si „Take vojne nismo predstavljali“

Toda, ali je mogoče krvavi dediščini vélike 1. svetovne vojne, ki je za seboj zapustila opustošenje telesa in duha, postaviti ogledalo, v katerem bo zasijala njena izjemna dediščina, vklesana v nedolžno skalovje ali vkopana v z zgodovino prepletena tla ob soški strugi bolečin.

Ali premoremo toliko drznosti, da bi v množtvu razmišljanj o krvavem davku vojne in njenih skoraj izključno uničujočih posledicah, ki so v duhovno in gmotno prihodnost generacij Vélike vojne zanesli seme neozdravljivega nezaupanja v življenje in pravičnost, odgrniti zastor na obzorja spomina, ki ga je vojna resda neozdravljivo zaznamovala, in v preprostih besedah, v drobnih vsakdanjostih vojne stvarnosti, prepoznati izjemno duhovno zapuščino vélike vojne, ki je ukrojila čas skrajnosti Erica Hobsbawma.

Zagotovo si tedanjiki pred stotimi leti vojne, kot so jo morali bojevati, niso predstavljali, zagotovo pa je pred nas, sodobnike našega časa, postavljeno *kobariško zrcalo*¹⁰ varnega, a zgovornega spomina.

izr. prof. dr. Petra Svolfjšak

¹⁰ S. Vuga: *Kobariško zrcalo: romaneskni triptih*, Ljubljana 2007.

VOJAŠKA ANALIZA GEOGRAFSKEGA PROSTORA V ZGORNJEM POSOČJU

Geografski prostor

Območje Zgornjega Posočja je kot vojaški geografski prostor že sam po sebi velika ovira, zato je izjemno pomembno, da se vsak geografski prostor vojaško analizira, kar je tudi naloga vsakega poveljnika pred začetkom vojaških delovanj.

Geografski prostor je primarni dejavnik vojskovanja in zato pomembno vpliva na vojaške aktivnosti. Načeloma enako vpliva na vse udeležence na bojišču. Vendar je dejstvo, da je v prednosti tisti, ki terenske in vremenske razmere bolje razume, je nanje pripravljen in jih zna bolje izkoristiti v svojo prednost.¹¹ Ne glede na čas in obdobje je dejstvo, da je bil skozi zgodovino vojskovanja geografski prostor primarni dejavnik, kjer so se zgodili spopadi. Razvoj koncepta taktike bojevanja je sicer pomemben element, toda v praksi so spopadi vedno potekali na kopnem, morju ali v zraku. Ko vojaški poveljniki razmišljajo o poslanstvu, nameri in viziji, ob tem nujno upoštevajo, da je njihova ideja izvedljiva v prostoru in času. Z zahtevnostjo geografskega prostora se povečujejo tudi omejitve.

„Geografski dejavniki so temeljni za pripravo, vodenje, izvajanje in analizo vojaških aktivnosti, nadalje pa tudi za oceno položaja, odločanje in izpolnjevanje nalog.“¹² Geografski prostor neposredno vpliva na izbiro objektov in ciljev napada, premika in nadzora nad silami.

V tem poglavju bomo najprej definirali nekaj osnovnih pojmov, ki vojaško določajo geografski prostor, potem pa bomo opisali geografski prostor Zgornjega Posočja in njegov vpliv na bojevanje v 12. soški ofenzivi. Geografski prostor v vojaškem smislu delimo na strateško, operativno in taktično raven. Glede na velikost in sile uporabljamo pojme vojskovališče, bojevališče in bojišče.

¹¹ Več o pomenu geografskega prostora v: N. W. Wade: *The Army Operations & Doctrine*, 4th Revised Edition, Lakeland 2008, str. 1–62.

¹² Z. Bratun: *Vojaška geografija 1*, Ljubljana 2005, str. 24.

Vojskovališče je del globalnega prostora, na katerem potekajo vojaške aktivnosti skupaj z vsem vojaškim potencialom njenih udeležencev. Vojskovališče obsega prostor določene države ali regije. Lokalno vojskovališče obsega geografski prostor, na katerem potekajo lokalne vojaške aktivnosti. Njegova velikost je odvisna od geografskega prostora, s katerega izhajajo udeleženci vojaških aktivnosti. Lokalno vojskovališče ima značilnosti splošnega vojskovališča z izjemo velikosti prostora.

Vojskovališča so sestavljena iz bojevališč. Bojevališča so zaključena območja vojaškega geografskega prostora, na katerih potekajo večje vojaške aktivnosti, ki lahko odločilno vplivajo na razmere na vojskovališču. Bojevališča obsegajo posamezne dele države ali zaključena območja v geografski regiji. Razdeljena so na taktično zaokrožena območja vojaških aktivnosti – bojišča.¹³

Geografski prostor na območju 12. soške ofenzive je spadal po velikosti uporabe sil in prostora v kategorijo vojskovališča. Ofenziva je skupaj z območjem koncentracije sil segala skoraj čez vso Slovenijo do reke Piave v Italiji. Območje težišča spopadov med 24. in 26. oktobrom 1917 je spadalo v kategorijo lokalnega vojskovališča, zaključeno območje geografskega prostora Posočja pa v kategorijo bojevališča. Bojišča so obsegala zaokrožena območja, kot je na primer širše območje Bovca, Tolmina in Kolovrata.

Analiza terena¹⁴

Teren in vreme sta naravna dejavnika, ki vplivata na vojaško delovanje in sta nevtralna. Načeloma enako vplivata na vse udeležence na bojišču. Teren neposredno vpliva na izbiro objektov in ciljev napada, premika in nadzora nad silami. Analiza bojišča je univerzalna in uporabna pri izvajanju vsake vojaške aktivnosti. Razdeljena je na vojaške učinke prostora in oceno njihovih učinkov na izvedbo vojaških aktivnosti. V poglavju bomo opisali vojaške učinke prostora na območju Zgornjega Posočja, kjer so potekale bojne aktivnosti v 12. soški ofenzivi.

Za kopenske operacije je znani kitajski general, vojaški teoretik in filozof Sun Tzu v knjigi „Umetnost vojne“ že pred stoletji opisal in določil tipe zemljišča z vidika vojaške uporabe. Še danes tej kategorizaciji ni kaj dodati, zato jo bomo uporabili tudi za opis vojaško-geografskega prostora v Zgornjem

¹³ Prav tam: str. 20–24.

¹⁴ Za analizo terena je uporabljena: Državna topografska karta RS 1:25 000, list 064 Breginj, list 065 Bovec, list 066 Soča, list 088 Kobarid, list 089 Tolmin, list 090 Kneža, Geodetski zavod RS, Ljubljana 1997.

Posočju. Sun Tzu je teren kategoriziral na šest tipov: pristopen, zapleten, brezizhoden, zaprt, strm in oddaljen.

Tipi terena – Sun Tzu¹⁵

Teren	Opis	Topografski pojem
Pristopen	Lahko prehoden teren za obe strani v spopadu.	Ravnina, poti, ceste.
Zapleten	Napredovanje je mogoče, umik težak in lahko postane past.	Doline, soteske.
Brezizhoden	Nobena stran ne vidi prednosti v napredovanju. Za obe strani v spopadu ima enako vrednost.	Nikogaršnje ozemlje med frontnimi črtami.
Zaprt	Ni ga preprosto doseči in se gibati po njem, vendar ga je preprosto nadzorovati.	Ostri in strmi gorski grebeni, prelazi.
Strm	Taktična prednost za tistega, ki ga zasede.	Gore, grebeni.
Oddaljen	Težko je vplivati in delovati na nasprotnika.	Enote niso v dosegu ognjenega sistema sovražnika.

V Zgornjem Posočju je bil po definiciji pristopen teren na smereh glavnih cestnih povezav po dolini Soče med Bovcem in Tolminom ter dve cestni povezavi iz Soške doline proti Čedadu (Cividale) in sicer Žaga–Učja ter Idrsko–Livek–Polava. Kot zapleten teren v Zgornjem Posočju je bila najbolj izrazita soteska Nadiže in ožina pri Žagi. V to kategorijo zemljišča pogojno uvrščamo tudi območje med Tolminom in Kobaridom. Vojaški prodor na teh območjih je brez ustrezne bočne zaščite lahko smrtonosna past, ker je hiter umik običajno mogoč samo v eni smeri. To so idealna območja za organizacijo zased in bočnih napadov.

Značilen primer brezizhodnega terena je bil na območju okrog cerkve sv. Danijela pri Tolminu. Dejansko zasedanje tega območja zaradi okoliških višinskih položajev za nobeno stran ni imelo nobene taktične prednosti. Iz tega razloga so Italijani te položaje tik pred ofenzivo skoraj izpraznili. Najbolj očiten primer zaprtega terena na frontni črti Zgornjega Posočja je bil vsekakor oster greben Batognica–Krn–Krnčica–Kal.

Zavedanje načrtovalcev 12. soške ofenzive o pomenu strmega terena se vidi po tem, da so kot ključna območja izpostavili Stol na pomožni smeri in

¹⁵ Sunzi: *Umetnost vojne*, Ljubljana 2009, str. 121–123.

greben Kolovrata z Matajurjem na glavni smeri napada. Kot oddaljen teren bomo označili celotno območje po globini italijanskega bojnega razporeda, ki je bil za artilerijo napadnih enot nedosegljiv. V to kategorijo uvrščamo tudi vkopane prekrute in utrjene položaje, ki jih artilerija ni mogla uničiti. V fazi načrtovanja je bila za napadalce velika uganka, kako globoko so vkopani Italijani na grebenu Kolovrata, in seveda številčnost sovražnika, ki je bil v obrambi.

Območje med Rombonom in Tolminom obsega vse vrste zahtevnosti zemljišča, ki je po kategorizaciji prehodnosti zahtevno in zelo zahtevno. Najnižja točka po nadmorski višini na tem območju je na sotočju Tolminke in Soče (153 metrov), najvišja pa je Krn (2.244 metrov). To pomeni kar 2091 metrov relativne višinske razlike, kar je za območje Julijskih Alp zelo veliko. Soško bojevališče obsega po navpični členitvi reliefa vse morfološke razrede: ravnina (do 300 metrov nadmorske višine), gričevje (300–500 metrov nadmorske višine), hribovje (500–1000 metrov nadmorske višine), sredogorje (1000–2000 metrov nadmorske višine) in visokogorje (nad 2000 metrov nadmorske višine).¹⁶ To je tipično gorski svet tako topografsko kot tudi glede na vpliv vremena. Topografsko je teren zelo razgiban z različno strmimi pobočji, globokimi in ozkimi dolinami, soteskami in grapami. V visokogorju so strme neprehodne skalne stene z nazobčanimi grebeni in škrbinami.

Na levem bregu Soče grebeni Veliki Stador (1.899 metrov), Rdeči rob, Krn (2.058 metrov) in Vršič (1.897 metrov) že dosejajo visokogorje, na desnem pa spadata grebena Kolovrata in Matajurja (1.641 metrov) v sredogorje.

Dolina med Tolminom (201 meter) in Kobaridom (237 metrov) spada po navpični členitvi reliefa v ravninski višinski pas. Geografski prostor Zgornjega Posočja je vplival na razporeditev enot 14. armade: ozke predele je bilo razmeroma lahko nadzorovati in tudi braniti, možnost oviranja je bila zelo velika, napadalec ni imel možnosti razvoja sil v širok bojni razpored, razmerje sil je bilo v korist branilcu, obhodi so bili terensko zahtevnejši, časovno daljši in bolj utrujajoči. Najpomembnejši je bil nadzor nad komunikacijami zaradi možnosti hitrega in najlažjega premika sil ter pomembnih grebenov in vrhov zaradi učinkovitega nadzora vsega območja.

Gorati svet Zgornjega Posočja je že sam po sebi velika naravna ovira. Ovira v vojaškem smislu je vsaka naravna reliefna značilnost ali umetno zgrajen objekt, ki ustavi, ovira ali preusmeri vojaške premike. Na podlagi analize ovir je mogoče oceniti, kje so mogoči koridorji mobilnosti oziroma smeri pristopa za vojaške premike. Med analizo ovir ocenimo tudi učinkovanje teh ovir na premičnost enot.¹⁷ Ovire delimo na terenske, vremenske in hidrografske. V

¹⁶ Prav tam, str. 87.

¹⁷ Prav tam, str. 2–14.

nadaljevanju pogledjmo vse tri vrste ovir v glavni in pomožni smeri prodora v Zgornjem Posočju.

Terenske ovire

Zgornje Posočje uvrščamo v kategorijo sredogorja in visokogorja. Tam je več naravnih ovir, ki usmerjajo vojaške premike, še posebno artilerijo in logistično podporo, ki sta odvisni od stanja in utrjenosti poti oziroma cest. Največja terenska ovira na tem območju so gorski grebeni z veliko višinsko razliko in težje prehodnim zemljiščem z omejeno razvejanimi komunikacijami. Območje teh ovir je prehodno večinoma samo za pehoto. Delimo ga na pet večjih grebenskih sistemov: Kanin, Krn, Polovnik, Kobariški Stol in Kolovrat z Matajurjem. Geografsko gledano so bile to največje terenske ovire na tem območju.

Vremenske ovire

Vremenske razmere so v 12. soški ofenzivi izrazito vplivale na vojaške aktivnosti z naslednjimi naravnimi pojavi: vidljivost, vetrovi, padavine, oblačnost, temperatura in vlaga. Od 10. do 25. oktobra 1917 je bilo na Bovškem in Tolminskem večinoma slabo vreme z dežjem, snegom in mrazom. V najbolj ključnih dneh je bila vidljivost zaradi padavin in oblačnosti zelo slaba ali celo nična. Megla se je razkadila samo občasno. Opazovanje z višje ležečih opazovalnic je bilo ovirano ali celo onemogočeno. Italijanska artilerija prvi dan napada zaradi zmanjšane vidljivosti ni mogla učinkovito iskati in delovati na cilje v smereh napada. Onemogočeno je bilo tudi zračno opazovanje. Dne 25. oktobra se je vreme izboljšalo. Bil je jasen in sončen dan, kar je omogočalo dober pregled nad bojiščem. Ponekod po dolinah se je v jutranjih urah zadrževala megla. V visokogorju je bila 24. oktobra temperatura pod lediščem, v nižje ležečih predelih pa okrog ledišča in nekaj stopinj nad njim. Dne 25. in 26. oktobra se je čez dan nekoliko ogrelo, jasne noči so bile spet zelo mrzle. Vojaki so imeli zaradi padavin premočeno obleko in obutev. Bila je realna nevarnost podhladitve in poškodb zaradi mraza.

Hidrografske ovire

Največja hidrografska ovira na tem območju je bila in je še vedno reka Soča, ki je ob močnih in dolgotrajnih jesenskih padavinah ni bilo mogoče prebresti zaradi globine vode in deročega toka. Na tem območju se v Sočo izliva še štirje večji vodotoki: Koritnica pri kraju Kal-Koritnica, Boka pri soteski

Žaga, Učja pri kraju Log Čezsoški, Tolminka pri Tolminu in Idrija pri kraju Most na Soči. V Sočo se izliva še nekaj manjših potokov, med katerimi so pomembnejši Slatenik, Ročica, Kozjak, Idrija (Iudrio), Volarja, Kamnica in Hotevlje. Alpski potoki imajo večinoma hudourniške lastnosti. Ob močnem deževju zlasti spomladi in jeseni zelo narastejo in so začasno neprehodni.

Pri prehodu čez reko Sočo so bili pomembni mostovi, ki pa so bili med ofenzivo zelo redki. Med najpomembnejšimi je bil Napoleonov most pri Kobaridu, ki je omogočal oskrbo enot v Krnskem pogorju. Dne 24. oktobra so ga Italijani v paniki porušili in zato je bil onemogočen umik italijanskih enot s Krnskega pogorja, saj so enote bojne skupine Stein drugi most pri Idrskem že zavzele. Za prehod enot Nemškega alpskega korpusa na izhodiščno črto sta bila pomembna tudi vojaški most „pod Ključem“ vzhodno od Bučence in most čez Tolminko pri Tolminu.

Avenije pristopa

Avenije pristopa so zračne ali zemeljske smeri, ki vodijo sile v napadu proti objektu ali ključnemu terenu. Avenije pristopa se delijo na posamezne koridorje.¹⁸ Na soškem bojevališču so bile najpomembnejše cestne in železniške povezave, za pehotne enote pa tudi poti, steze in mulatijere.

Glavni koridor mobilnosti v Zgornjem Posočju je bila cestna povezava Bovec–Kobarid–Tolmin. Koridor je bil pred 12. ofenzivo večinoma v italijanskih rokah. Zahodno od Bovca je prometnica prečkala frontno črto z avstrijske na italijansko stran in spet prešla nazaj na avstrijsko stran tik pred Tolminom. Cestna povezava je potekala tudi po desnem bregu Soče. Tik pred Tolminom je cesta prečkala Sočo po mostu, ki je bil med vojno porušen. Med Kobaridom in Tolminom je tekla še vzporedna cestna povezava po levem bregu Soče.

Položaji posameznih sredstev in italijanskih obrambnih sistemov

Standardni sistem italijanskih obrambnih črt je bil po slabih dveh letih po začetku fronte vzpostavljen z dvema direktivama iz 28. januarja in 29. aprila 1917, predtem pa je veljala direktiva iz februarja 1915. Sistem obrambnih črt je predvideval tri obrambne črte. Prva ali sprednja utrjena črta je bila dolga, kon-

¹⁸ Prav tam, str. 2–18.

tinuirana, enojna črta, ki ni bila postavljena po defenzivnih strateških merilih, ki so veljala v italijanski vojski. Raztezala se je po obronkih in hrbtih hribov in po dolini ter izražala skrajni domet italijanskih osvajanj do oktobra 1917. Tehnično je bila dobro grajena, sestavljena je bila iz številnih kavern, mitraljeških gnezd in s precej gostimi žičnatimi ovirami pred njo. Manjkala so središča odpora, položaji pa so bili dostikrat vidni že od daleč. Prva črta je bila zasedena s pehoto, neposredno za njo pa so bile na ugodnih prikritih položajih rezerve. Prav tako so bili zasedeni tudi artilerijski položaji. Za prvo obrambno črto sta potekali glavna in armadna črta, ki nista bili zasedeni s pehoto, razen na odsekih, na katerih sta se prekrivali s prvo črto. Njuna zasedba je bila predvidena le ob ogroženosti ali med pripravami za velike ofenzivne akcije.¹⁹

Prva obrambna črta je potekala od Čukle čez vzhodni rob Bovca in Čezsočo, vzdolž potoka Slatenika, čez sedlo Zaprikraj, Vršič, Vrata, Krn, Batognico, zahodne obronke Maslenika, Slemena in Mrzlega vrha, se spustila do vasi Gabrje, prečkala Sočo, z južne strani obšla Sveti Danijel in Volče, se povzpela do Čiginja, nato na Vardo, Čempone, Žibli vrh in Grad vrh, zaključila pa se je na Stolu nad Doblarjem. Po zadnji italijanski ofenzivi se je italijanska prva obrambna črta premaknila do Malega vrha, nato je čez Mešnjak potekala jugovzhodno od Tolminskega Loma do Hoj ter južno po Banjski planoti.

Druga obrambna črta, glavna obrambna črta ali črta ključne obrambe, je potekala od Velikega Škednja (pod Kaninom) navzdol proti Gozdecu in Kopi ter potem na Žago, se povzpela po grebenu Polovnika do Vršiča, kjer je sovpadala s prvo črto do Krna. Od Krna se je čez Kožljak in Pleče spustila na Sočo pri Selišču, se povzpela na desni breg Soče na Hlevnik, nato čez greben Veliki Špik na Ježo, pri Čemponih pa se je spet združila s prvo črto. Njena trasa je bila izbrana še slabše od trase prve črte, čeprav je teren omogočal naravne prednosti za utrjevanje. Tudi ta črta je bila neprekinjena in enojna z nekaj prečnimi zvezami (oskrbovalnimi poti) z drugimi črtami. Tehnično je bila dobro izdelana, a ne povsem dokončana. Žičnate ovire so bile postavljene vzdolž celotne črte.

Tretja obrambna črta oziroma armadna obrambna črta se je od Stola spustila do Soče in severovzhodno v obliki mostišča obšla Kobarid po levem bregu Soče, pri Idrskem ponovno prečkala Sočo, se čez Livek in Kuk povzpela na greben Kolovrata in Ježo. Od Ježe se je spustila na Ostri Kras, nato na Globočak in čez Lig prišla do Korade. Ta črta je bila oblikovana in zgrajena na začetku vojne in v fortifikacijskem smislu je bila zastarela. Bila je enojna, vendar

¹⁹ L'Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito: *L'Esercito Italiano nella Grande Guerra (1915–1918)*, Vol. 4, *Le Operazioni del 1917*, Tomo 3, *Gli avvenimenti dall'Ottobre al Dicembre*, Roma 1967, str. 172; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 180.

je potekala čez zelo naravno močne položaje. Skladno s Cadornovim ukazom z dne 18. septembra jo je bilo treba posodobiti, zato so začeli polagati dvojne žične ovire, vendar delo ni bilo v celoti končano. Na območju tolminskega mostišča se je črta držala izohipse 500 metrov, od Gabrij do Čiginja v dolini pa se je raztezala t. i. črta opazovanja. Na tej črti je bilo tudi nekaj dobro utrjenih položajev pri Fonih, Livku, na Kambreškem in na Ježi. Od armadne črte se je ena črta odcepila severovzhodno od Kobarida in potekala zahodno od Starega sela čez obronke Matajurja na Sveti Martin in Kum ter z zahodne strani na Globočak. Od Kuma je bila oblikovana že nova črta po razvodju med Nadižo in Idrijo proti jugu oziroma čez Kuk na Livek. Sistem treh črt se je začel oblikovati tudi na Banjški planoti, vendar se ni zgradil do konca.²⁰

Na Ježi in Na gradu so bili artilerijski položaji, ki so ognjeno popolnoma obvladovali tolminsko mostišče. Ob upoštevanju vremenskih razmer so bile smeri napada v visokogorju zelo vprašljive zaradi novo zapadlega snega. To sta bila predvsem območje med Rombonom in Čuklo ter celoten greben od Vršiča do Krna in Rdečega Roba.

²⁰ L'Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito: *L'Esercito Italiano*, str. 173–174; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 180–181.

OFENZIVA „ZVESTOBA V OROŽJU“

Jeseni leta 1917 so bile centralne sile v ugodnem položaju, saj je po polumu ruske vojske na vzhodni fronti postalo jasno, da Rusija v vojni nima več pomembne vloge. Francoska vojska je bila neuspešna na zahodni fronti, na južnem Balkanu pa antantne sile še niso bile pripravljene na večjo ofenzivo. Italijani so do tedaj na soškem bojišču organizirali enajst ofenziv, med katerimi je treba posebej omeniti 6. ofenzivo, v kateri so osvojili Gorico in uničili avstro-ogrsko goriško mostišče, večje pridobitve pa je prinesla tudi 11. ofenziva, ko so Italijani osvojili velik del Banjšic. Antantne sile so od Italije na jugozahodni fronti zahtevale ohranitev iniciative, ker so bile francoske in britanske enote na zahodni fronti nesposobne za večje vojaške akcije do konca leta 1917. Italija je ostala previdna kljub zavezniškim pritiskom, da naj nadaljuje z napadi na italijanski fronti. Načelnik italijanskega vrhovnega poveljstva, general Luigi Cadorna, je takoj po 11. ofenzivi razmišljal o ponovni ofenzivi na Soči pred koncem leta 1917, vendar si je kmalu premislil zaradi velikih izgub na italijanski strani in nizke morale vojakov.

Avstro-ogrška vojska se je po 11. soški ofenzivi znašla v kritičnem položaju, saj so razmere na terenu kazale na to, da bi avstro-ogrška obramba le težko ubranila še eno italijansko ofenzivo do pozne jeseni 1917 oziroma spomladi 1918. Maja 1917 se je tudi dotedanja 5. avstro-ogrška armada preimenovala v poveljstvo soške fronte (*Kommando der Isonzoarmee*), do naslednjega prestrukturiranja pa je prišlo 23. avgusta, ko je bila do tedaj enotna armada razdeljena na 1. soško armado generala Wenzla von Wurma in 2. soško armado generala Johanna von Henriqueza. Obe armadi sta bili podrejeni poveljstvu soških armad, ki se je tedaj preimenovalo v HGK (*Heeresgruppenkommando*) Borojević. Kljub razpadanju ruske vojske Avstro-Ogrski zaradi številnih logističnih težav ni uspelo premestiti vseh enot z vzhodnega bojišča na jugozahodno oziroma italijansko fronto. Nemška vojska je v Romuniji predlagala uničenje Moldavije, kamor so se umaknili preostali predstavniki romunske vlade, da bi tako pospešili padec Rusije. Tako se je Avstro-Ogrska po 11. soški ofenzivi odločala med dvema možnostima, in sicer za protinapad ali za umik, ki bi vključeval umik iz Trsta in Istre. Cesar Karel I. si je želel doseči mir in je najprej dvomil o sodelovanju z Nemci, saj bi skupna akcija zmanjšala možnosti

za premirje. Nazadnje se je Avstro-Ogrska odločila za izvedbo lastne ofenzive na soškem bojevališču. Samostojna akcija avstro-ogrskih enot proti Italijanom se je izkazala za nerealno, zato je cesar Karel I. pojasnil kritični položaj na italijanski fronti nemškemu cesarju Viljemu II. Prosil ga je, da bi nemške enote na ruski fronti zamenjale avstro-ogrške (do deset divizij) in jim odstopile del težke artilerije s posadkami. Cesar Karel I. je to opravičeval z neugodnim moralnim učinkom, ki bi ga imeli nemške enote in poveljstvo na moralo avstro-ogrskih enot, čeprav je očitno šlo za vprašanje prestiža. Nemški cesar je prošnjo avstro-ogrškega cesarja poslal namestniku načelnika nemškega vrhovnega poveljstva generalu Erichu Ludendorffu, ki je ocenil, da bi do zime lahko dobil šest do osem divizij, ki bi lahko prišle pomagat avstro-ogrski vojski. Ludendorff sprva ni bil navdušen nad avstro-ogrskim predlogom za ofenzivo na Soči, saj je zagovarjal ofenzivo v Galiciji. Menil je, da nemške enote niso dovolj izkušene za bojevanje v gorah, poleg tega pa je bil prepričan, da je cilj ofenzive preveč omejen. Na nemško vrhovno poveljstvo je 29. avgusta prispel tudi general Alfred von Waldstätten s predlogom za skupno protiofenzivo proti Italiji. Nemci so Avstro-Ogrski časovno pogojevali izposojo enot in čeprav so jo podaljšali do konca leta, je negotovost vplivala na strateško načrtovanje. Nemška vojska se namreč ni ukvarjala s strateškimi vprašanji in vizijo o italijanski fronti, to je bila domena Avstro-Ogrske, kar se je izkazalo že konec leta 1917, ko so nemške enote zapustile italijansko fronto.²¹

Nemški general Konrad Krafft von Dellmensingen, uspešen bavarski artilerijski častnik in načelnik štaba 14. armade, je menil, da bi lahko bila ofenziva v Posočju uspešna zaradi majhne globine italijanske obrambe, pri kateri so si bile vse tri obrambne črte zelo blizu. Avstro-ogrška vojska je imela po njegovem mnenju veliko izkušenj z bojevanjem v gorah. Verjel je v ofenzivne sposobnosti nemške vojske, izkušnje in usposobljenost nemških častnikov ter v slabo organizirano italijansko obrambo na tem delu fronte.²²

Nemci so kmalu dobili resnično sliko jugozahodne fronte in soškega bojišča. Izhajajoč iz taktičnih predpostavk, ki jih je pripravilo sveže prestrukturirano avstro-ogrsko poveljstvo jugozahodne fronte v Mariboru in v katerih so za združevanje sil predvideli največ šest tednov, je nemška vojska predlagala hitrejši način, in sicer premestitev sedmih elitnih divizij z jugovzhodne in zahod-

²¹ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, Barnsley 2001, str. 9, 11; M. Isnenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra 1914–1918*, Bologna 2008, str. 367; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, Tolmin 2005, str. 173.

²² K. von Dellmensingen: *Lo sfondamento dell'Isonzo*, Milano 1981, str. 55; G. Antoličič: *Maribor in poveljstvo jugozahodne fronte med prvo svetovno vojno*, doktorska disertacija, Maribor 2018, str. 237–247.

ne fronte na soško fronto ter še nekaterih sil iz rezerve vrhovnega poveljstva. Dne 8. septembra so tako podpisali sporazum o vojaški pomoči, načrt ofenzive pa je dobil ime „Zvestoba v orožju“ (*Waffentreue*). Potem ko je leta 1917 avstro-ogrsko obveščevalna služba razvozlala kodo italijanskih šifriranih sporočil, je avstro-ogrsko vojska dobila natančne podatke o količini in moči italijanskih enot, ki so varovale območje med Tolminom in Bovcem. Čeprav general Ludendorff ni bil navdušen nad predlogom za novo ofenzivo, je dokončno odločitev sprejel načelnik vrhovnega štaba nemške vojske, feldmaršal Paul von Hindenburg. Ustanovljena je bila 14. armada, ki je bila podrejena poveljstvu jugozahodne fronte, s sedmimi nemškimi in osmimi avstro-ogorskimi divizijami. Za poveljnika armade je bil določen general Otto von Below in za načelnika štaba že omenjeni general von Dellmensingen, ki ga je general von Below predhodno tudi poslal na izvidovanje terena. Dellmensingen je bil bavarski častnik z veliko izkušnjami iz gorskega bojevanja, saj je po povišanju v generala postal tudi poveljnik Nemškega alpskega korpusa. Do tedaj Nemci niso imeli primerljivih gorskih enot, kot sta jih imeli italijanska in avstro-ogrsko vojska.²³

Zanimivo je, da je bil avtor enega od prvih načrtov za ofenzivo na jugozahodni fronti avstro-ogroski feldmaršal Franz Conrad von Hötzendorf. Njegov načrt je bil oblikovan že konec leta 1916, v začetku leta 1917 pa je von Hötzendorf navezal stike z nemškim vrhovnim poveljstvom, da bi si zagotovil nemško pomoč. Z načrtom je bil seznanjen tudi cesar Karel I., načrt pa se ni uresničil zaradi reorganizacije avstro-ogrske vojske in zavezniške ofenzive na zahodni fronti spomladi leta 1917. Načrt je predvideval, da sledita po preboju pri Tolminu in angažiranju največjega števila italijanskih rezerv energičen preboj iz Južne Tirolske in obkolitev večine italijanskih enot v Beneški nižini. Drugi in bistveni del načrta je bil pozneje izpuščen, kar bi lahko spremenilo potek celotne fronte med Avstro-Ogrsko in Italijo. Avtor načrta je bil torej von Hötzendorf, vendar je načrt uresničil von Below, ki še vedno velja za enega največjih nemških vojskovodij. Pomembno je poudariti, da so sicer že pred prvo svetovno vojno obstajali avstro-ogroski načrti o preboju italijanske meje in da so med vojno poleg von Hötzendorfovega obstajali tudi nekateri drugi načrti preboja italijanske fronte.²⁴

²³ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 12; Isnenghi, Rochat: *La Grande Guerra*, str. 368; M. Thompson: *The White War: Life and Death on the Italian Front 1915–1919*, London 2008, str. 296.

²⁴ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 8; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 252.

NEMŠKE IN AVSTRO-OGRSKE PRIPRAVE NA 12. OFENZIVO

Razvoj koncepta in načrta napada

Ko je nemški general Ludendorff 29. avgusta 1917 obljubil pomoč Avstro-Ogrski, so zelo hitro stekli tudi procesi odločanja in načrtovanje ofenzive. Dne 15. septembra je poveljnik jugozahodne fronte, nadvojvoda Eugen, skupaj z generaloma von Belowom in von Dellmensingenom analiziral načrt ofenzive, tako da so bili 18. septembra sodelujočim v operaciji razdeljeni že prvi ukazi. Od takrat je bilo samo še mesec dni do začetka ofenzive. V kratkem časovnem obdobju so sodelujoče enote izvedle vse priprave, oblikovale podrobne načrte in ukaze ter izvedle premike enot in sredstev na območja odgovornosti.

Pomembnejši dogodki med načrtovanjem, organiziranjem in pripravami na operacijo „Zvestoba v orožju“ leta 1917:

Datum	Aktivnost
29. avgust	Ob obisku pomočnika poveljnika avstro-ogrškega načelnika vrhovnega štaba generala Waldstaetena v Berlinu je nemški general Erich Ludendorff obljubil sedem nemških divizij kot pomoč Avstro-Ogrski za ofenzivno operacijo na italijanskem vojskovališču. (M. Simčič: <i>888 dni na soški fronti</i> , Ljubljana 2006, str. 199.)
2.–6. september	Nemški general Krafft von Dellmensingen je obiskal soško bojevališče s ciljem ocene možnosti preboja na tem delu bojišča. (J. in E. Wilks: <i>Rommel and Caporetto</i> , str. 13.)
8. september	Dokončani in potrjeni so bili načrti za operacijo <i>Zvestoba v orožju</i> . (M. Simčič: <i>888 dni na soški fronti</i> , str. 199)
11. september	Poveljstvo 14. armade je prevzel nemški general Otto von Below. (M. Simčič: <i>888 dni na soški fronti</i> , str. 199)
13. september	Nemški alpski korpus se je premaknil na Tirolsko kot del manevra zavajanja. (V. Klavora: <i>Koraki skozi meglo</i> , Celovec 2004, str. 259)
15. september	Nadvojvoda Eugen, general Otto von Below in general Krafft von Dellmensingen se seznanijo in analizirajo načrt za ofenzivo.

17. september	General Otto von Bellow je prispel na poveljstvo 14. armade v Kranj.
18. september	Nadvojvoda Eugen je poslal vsem sodelujočim silam ukaze za napad. (L. Galič: <i>Od Krna do Rombona 1915–1917</i> , Tolmin 2006, str. 87)
22. september	Poveljnik 14. armade je izvidoval tolminsko mostišče s kote 1007 pod Kobiljo glavo.
24. september	Poveljnik 14. armade je izvidoval tolminsko mostišče s Kobilje glave.
4. oktober:	Poveljnik Nemškega alpskega korpusa general Ludwig von Tutschek je poveljnikom podrejenih polkov na Bledu (Mlino) izdal ukaz za napad.
5.–6.oktober	Poveljnik polka Leib je izvedel izvidovanje na tolminskem mostišču.
8. oktober	Poveljniki bataljonov polka Leib so izvidovali na območju Tolmina (pričakovani in izhodiščni rajoni za napad).
15. oktober	Začetek premikov enot Nemškega alpskega korpusa z območja Gorenjske v Posočje.

Nemci odločitve pri načrtovanju 12. soške ofenzive niso prepuščali naključju. O možnostih preboja pri Tolminu so se hoteli prepričati neposredno v predvidenih sektorjih za ofenzivo. Že 2. septembra 1917 je odšel na izvidovanje tolminskega sektorja eden najbolj izkušenih specialistov za gorsko bojevanje, general von Dellmensingen, ki je bil kmalu zatem imenovan tudi za načelnika štaba 14. armade. Po štiridnevem izvidovanju je general Dellmensingen v svoji oceni zapisal, da je napad: „/.../ glede obstoječih težav na skrajni meji možnosti in bo vseskozi predstavljal tvegano podjetje“.²⁵ Kljub oceni „na meji mogočega“ je verjel, da je ofenzivno operacijo mogoče izvesti. Svojo oceno je utemeljil na treh prvinah, ki bi zagotovile uspešnost ofenzive:

- ofenzivna zmogljivost nemške vojske,
- izkušnje in usposobljenost nemških častnikov,
- po njegovem mnenju italijanska obramba ni bila tako dobro organizirana, kot sta bili francoska in britanska na zahodni fronti.²⁶
- Ofenzivna zmogljivost nemške vojske je takrat izhajala iz nove taktike delovanja jurišnih enot s prevladujočimi prviniami taktike globokega prodiranja s prebojem in vrinjenjem ob močni in usklajeni posredni ter neposredni ognjeni podpori. Učinkovitost nemških častnikov je temeljila predvsem na

²⁵ V. Klavora: *Koraki skozi meglo*, str. 261.

²⁶ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 13.